

نگاهی آماری به وضعیت طلاق در ایران در دهه‌ی اخیر

الهام فتحي

* مقدمه

بر این برای افزایش دقت بهتر است نسبت تعداد طلاق را به جمعیت ۱۰ سال و بیش‌تر بررسی نماییم (جدول ۱). این نسبت نیز از حدود ۱/۶ در سال ۱۳۸۵ به ۲/۵ در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است. به عبارتی همگام با افزایش تعداد جمعیت واقعی طلاق نیز افزایش یافته است.

* میزان خام طلاق

میزان خام طلاق از جمله شاخص‌هایی است که در مطالعات جمعیتی مورد بررسی قرار می‌گیرد. این میزان عبارت است از متوسط تعداد طلاق‌های واقع شده در طی یک سال در بین ده هزار نفر جمعیت.

$$\text{میزان خام طلاق} = \frac{\text{تعداد طلاق‌های واقع شده در طی یک سال}}{\text{جمعیت میانه‌ی سال}} * ۱۰۰۰$$

شکل ۳ میزان خام طلاق را در کل کشور نشان می‌دهد. ملاحظه می‌شود این شاخص در دهه‌ی اخیر رو به افزایش بوده و در چند سال اخیر نسبتاً ثابت باقی مانده است.

آمار رسمی نیز حکایت از وقوع بیش از نیمی از طلاق‌ها در ۶ سال اول زندگی مشترک دارد (شکل ۴). به نظر می‌رسد با گذشت زندگی مشترک، تمایل زوجین برای طلاق کاهش می‌یابد. از جمله دلایل این امر می‌تواند به دلیل حفظ آرامش و ایجاد امنیت روانی برای فرزندان باشد، هر چند که ممکن است تفاهم فکری بین والدین وجود نداشته باشد.

در تحلیل این موضوع باید گفت که مقداری از این افزایش تحت تأثیر ساختار سنی جمعیت و مقداری نیز به دلیل تغییرات عمده‌ی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی ایران در دهه‌ی اخیر است.

در دهه‌ی ۱۳۶۵ ایران با پدیده‌ی انفجار جمعیت رو به رو شد. به طوری که در دهه‌ی ۱۳۵۵-۱۳۶۵ به یک‌باره به رشدی نزدیک به ۴ درصد رسیده که در تاریخ کشور بی‌سابقه بوده است. پس از آن دولت وقت با

طلاق از نظر لغوی به معنی رها شدن بوده و در اصطلاح عبارت از پایان دادن زندگی زناشویی توسط زن و شوهر است. اغلب طلاق را به‌عنوان راه‌حل رایج و قانونی عدم سازش زن و شوهر، فروریختن ساختار زندگی خانوادگی، قطع پیوند زناشویی و اختلال ارتباط والدین با فرزندان تعریف کرده‌اند. طلاق از جمله وقایع اجتماعی است که احتمال وقوع آن در طول زندگی هر فرد ازدواج کرده‌ای وجود دارد. به طور کلی پیوند ازدواج به یکی از سه طریق زیر گسسته می‌شود (زنجانی: ۱۳۹۵، ۹۶):

۱. طلاق

۲. فسخ پیوند

۳. مرگ یکی از زوجین^۱

طلاق را می‌توان از ابعاد مختلف جمعیت‌شناسی، جامعه‌شناسی، روانشناسی، حقوقی، فرهنگی و ... بررسی نمود. اما آنچه در این گزارش اهمیت دارد، بررسی طلاق از دیدگاه جمعیتی است. به همین منظور برخی از شاخص‌های طلاق مورد بررسی قرار می‌گیرد. در این مختصر تغییرات ساختمان سنی جمعیت و پهنه‌ی جمعیتی فرصت‌ها بر تغییر و تحولات آمار طلاق نیز مورد توجه خاص قرار می‌گیرد.

* تعداد واقعی طلاق

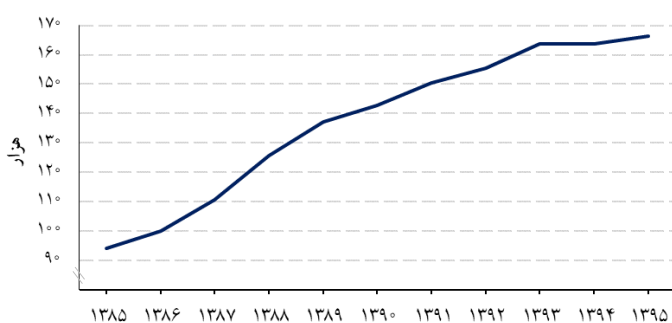
بررسی آمارهای ثبتی طلاق حکایت از افزایش این واقعه در طی ۱۰ سال اخیر دارد. تعداد طلاق در سال ۱۳۸۵ برابر ۹۴,۰۳۹ واقعه بوده که در سال ۱۳۹۵ به تعداد ۱۶۶,۳۲۱ واقعه افزایش یافته است. به عبارتی در طول یک دهه پدیده‌ی اجتماعی طلاق حدود ۱/۸ برابر شده است. به این ترتیب در نگاه اول افزایش تعداد این واقعه نگران‌کننده به نظر می‌رسد. چنانچه به روند افزایشی تعداد جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر توجه کنیم، ملاحظه می‌شود که همگام با افزایش جمعیت در معرض واقعه یعنی جمعیت ۱۰ سال و بیش‌تر تعداد طلاق نیز افزایش یافته است. بنا

الهام فتحي دانشجوی دکترای جمعیت‌شناسی و رئیس‌گروه آمارهای جمعیت سلامت دفتر آمارهای جمعیت، نیروی کار و سرشماری مرکز آمار ایران است.

جدول ۱- تعداد طلاق ثبتی از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵، کل کشور

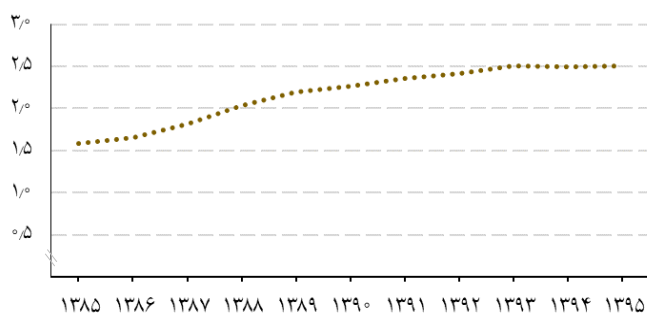
سال	تعداد طلاق	جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر	کل جمعیت	نسبت تعداد طلاق به جمعیت +۱۰
۱۳۸۵	۹۴,۰۳۹	۵۹,۵۲۲,۷۴۷	۷۰,۴۹۶,۰۰۰	۱,۵۸
۱۳۸۶	۹۹,۸۵۲	۶۰,۲۷۰,۰۶۳	۷۱,۳۴۶,۰۰۰	۱,۶۶
۱۳۸۷	۱۱۰,۵۱۰	۶۱,۰۱۷,۳۷۹	۷۲,۲۷۹,۰۰۰	۱,۸۱
۱۳۸۸	۱۲۵,۷۴۷	۶۱,۷۶۴,۶۹۴	۷۳,۲۲۳,۰۰۰	۲,۰۴
۱۳۸۹	۱۳۷,۲۰۰	۶۲,۵۱۲,۰۱۰	۷۴,۱۸۰,۰۰۰	۲,۱۹
۱۳۹۰	۱۴۲,۸۴۱	۶۳,۲۵۹,۳۲۶	۷۵,۱۵۰,۰۰۰	۲,۲۶
۱۳۹۱	۱۵۰,۳۲۴	۶۳,۸۹۱,۸۵۹	۷۶,۰۸۲,۰۰۰	۲,۳۵
۱۳۹۲	۱۵۵,۳۶۹	۶۴,۵۲۴,۳۹۱	۷۷,۰۲۵,۰۰۰	۲,۴۱
۱۳۹۳	۱۶۳,۵۶۹	۶۵,۱۵۶,۹۲۴	۷۷,۹۸۰,۰۰۰	۲,۵۱
۱۳۹۴	۱۶۳,۷۶۵	۶۵,۷۸۹,۴۵۶	۷۸,۹۴۷,۰۰۰	۲,۴۹
۱۳۹۵	۱۶۶,۳۲۱*	۶۶,۴۲۱,۹۸۹	۷۹,۹۲۶,۰۰۰	۲,۵۰

مأخذ داده‌ها: تعداد طلاق از سازمان ثبت احوال کشور، سالنامه‌ی آمارهای جمعیتی سال ۱۳۹۵ و برآوردهای جمعیتی بر اساس محاسبات نگارنده با استفاده از نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن. * سالنامه‌ی آمارهای جمعیتی، تعداد طلاق رخ داده، ص ۱۰۳. همچنین در همین منبع تعداد طلاق‌های ثبت‌شده در سال ۱۳۹۵ رقم ۱۸۱,۰۴۹ لحاظ شده است.

شکل ۱- تعداد طلاق ثبتی، کل کشور: ۱۳۸۵-۱۳۹۵

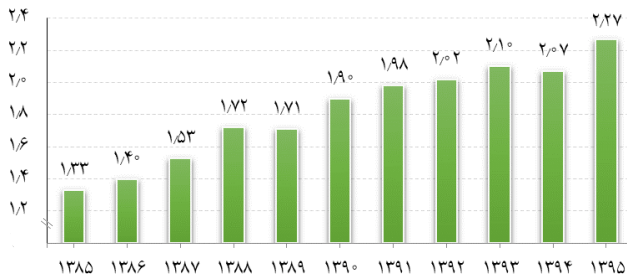
مأخذ داده‌ها: تعداد طلاق از سازمان ثبت احوال کشور، سالنامه‌ی آمارهای جمعیتی: ۱۳۹۵ و برآوردهای جمعیتی بر اساس محاسبات نگارنده با استفاده از نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن

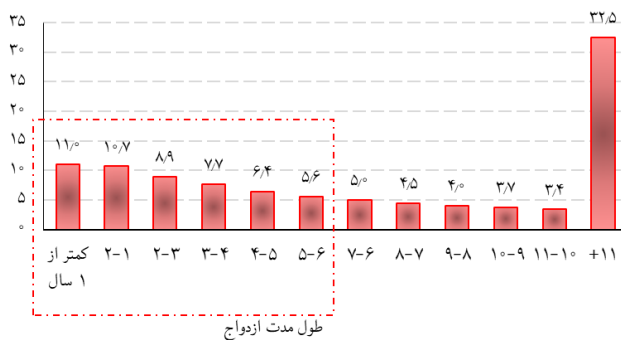
شکل ۲- نسبت طلاق به جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر، کل کشور: ۱۳۸۵-۱۳۹۵
مأخذ داده‌ها: سازمان ثبت احوال کشور، سالنامه‌ی آمارهای جمعیتی: ۱۳۹۵

مشاهده‌ی افزایش قابل توجه رشد جمعیت به فکر احیای کنترل جمعیت که در دهه‌ی ۱۳۴۵-۱۳۵۵ اجرا شده بود افتاد. ادامه‌ی این روند منجر به بازشدن پنجره‌ی جمعیتی ایران در اوایل دهه‌ی ۱۳۸۰ شد. به این ترتیب با افزایش سن متولدین دهه‌ی ۱۳۶۰ کشور را در وضعیت‌های چالشی قرار داد. حجم بزرگ متولدین دهه‌ی ۱۳۶۰، در آن زمان تقاضا را برای خدمات و کالاهای بهداشتی و مصرفی نظیر واکسیناسیون، شیر خشک و ... نوزادان به شدت افزایش داد. سپس با ورود متولدین دهه‌ی ۱۳۶۰ به مدرسه موج بزرگی را در ثبت نام مقطع دبستان شروع نمود و فشار این جمعیت باعث چند شیفته شدن مدارس شد. این گروه از جمعیت هنگامی که در سن ورود به دانشگاه قرار گرفت، فشار مضاعفی را بر نظام آموزشی در مقطع تحصیلات عالی وارد نمود. در همین زمان در حالی که کشور خود را برای بسترسازی فرصت‌های شغلی برای این گروه از جمعیت آماده نکرده بود، متولدین دهه‌ی ۶۰، فشار دیگری را بر روی بازار کار وارد نمودند. ایران در شرایطی بود که نتوانست نیاز این گروه بزرگ از جمعیت (پنجره‌ی جمعیتی فرصت‌ها) را برای ورود به بازار کار و رشد و توسعه‌ی اقتصادی به نحو احسن فراهم نماید. در ادامه این گروه از جمعیت ازدواج کردند و آمار جمعیت در معرض ازدواج را بالا برده و در نتیجه تعداد ازدواج افزایش یافت. سپس فرزندآوری دهه‌ی شصتی‌ها تأثیر خود را بر روی قاعده‌ی هرم سنی یعنی متولدین دهه‌ی ۱۳۹۰ گذاشت و پدیده‌ی گشتاوری جمعیت را به وجود آوردند.

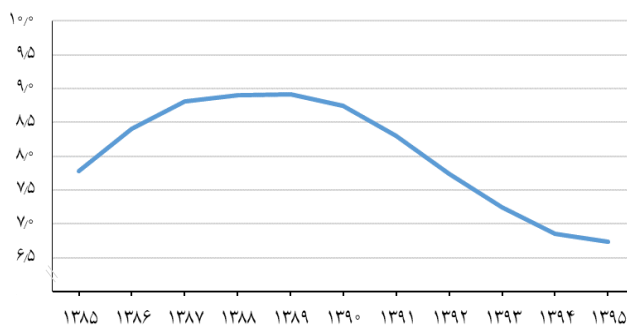
از آنجایی که آمار و ارقام ثبتی حکایت از این دارد که تعداد قابل

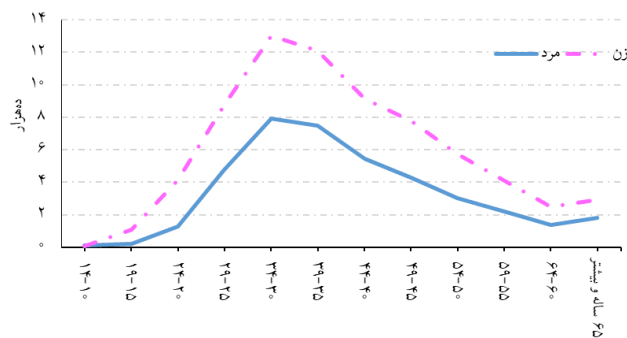
شکل ۳- میزان نرخ خام طلاق، کل کشور: ۱۳۸۵-۱۳۹۵ (درصد)
 مأخذ داده‌ها: سازمان ثبت احوال کشور، سالنامه آمارهای جمعیتی: ۱۳۹۵

شکل ۴- درصد طلاق‌های ثبت شده بر حسب طول مدت ازدواج: ۱۳۹۵
 مأخذ داده‌ها: سازمان ثبت احوال کشور، سالنامه آمارهای جمعیتی: ۱۳۹۵

شکل ۵- تعداد واقعه ازدواج ثبت شده، کل کشور: ۱۳۸۵-۱۳۹۵
 مأخذ داده‌ها: سازمان ثبت احوال کشور، سالنامه آمارهای جمعیتی: ۱۳۹۵

شکل ۶- تعداد جمعیت بی‌همسر بر اثر طلاق بر حسب جنس، کل کشور: ۱۳۹۵
 مأخذ داده‌ها: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن: ۱۳۹۵

توجهی از طلاق‌ها در ۶ سال اول زندگی به وقوع می‌پیوندد، بنا بر این این گروه بزرگ تأثیر خود را بر آمار طلاق نیز گذاشتند. شکل ۶ تعداد جمعیت بی‌همسر بر اثر طلاق برحسب جنس را برای کل کشور در سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد. بر اساس این شکل بیش‌ترین افراد بی‌همسر در اثر طلاق مربوط به سنین ۳۰-۳۴ سال است که متولدین ۱۳۶۱-۱۳۶۵ را تشکیل می‌دهند. مقایسه‌ی تعداد افراد بی‌همسر در اثر طلاق با نتایج سرشماری ۱۳۸۵ نیز نشان می‌دهد پیک سنی ازدواج در گروه‌های سنی ۲۵ تا ۳۹ سال بوده است که در سال ۱۳۹۵ فقط در گروه سنی ۳۰-۳۴ ساله ملاحظه می‌شود. علاوه بر این تعداد افراد بی‌همسر در اثر طلاق در هر دو جنس بسیار کمتر از سرشماری ۱۳۹۵ است. همچنین زنان بی‌همسر در اثر طلاق جمعیت بزرگ‌تری را در مقایسه با مردان بی‌همسر در اثر طلاق تشکیل می‌دهند. این موضوع را می‌توان با دلایل فرهنگی توجیه نمود، از یک طرف زنان بعد از تجربه‌ی ناموفق زندگی زناشویی اول تمایلی به ازدواج مجدد ندارند و ثانیاً برای زنان مطلقه فرصت ازدواج مجدد کمتر از مردان مطلقه است.

بنا بر این می‌توان گفت تغییرات ساختمان سنی جمعیت بر افزایش تعداد طلاق در سال‌های اخیر بی‌تأثیر نبوده است. از آنجایی که تعداد متولدین دهه‌ی ۱۳۷۰ به مراتب بسیار کمتر از متولدین دهه‌ی ۱۳۶۰ بوده و در حال وارد شدن به سن ازدواج و زناشویی هستند، انتظار می‌رود با کاهش تعداد واقعه‌ی ازدواج، تعداد طلاق نیز کاهش یابد، زیرا بیش از نیمی از طلاق‌ها مربوط به ۶ سال اول زندگی است.

* جمعیت برحسب وضع زناشویی

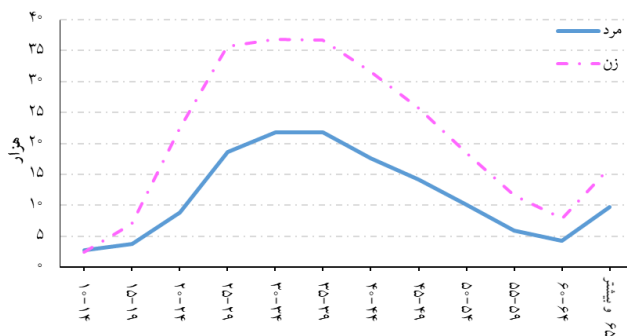
بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ بالغ بر ۶۵ درصد زنان ۱۰ ساله بیش‌تر و ۶۳ درصد مردان ۱۰ ساله و بیش‌تر دارای همسر بودند. زنان بی‌همسر در اثر طلاق ۲ درصد و مردان بی‌همسر در اثر طلاق ۱ درصد بودند.

شکل‌های ۸ و ۹ جمعیت زن و مرد کل کشور را برحسب وضع زناشویی در سال ۱۳۹۵ به تصویر می‌کشد.

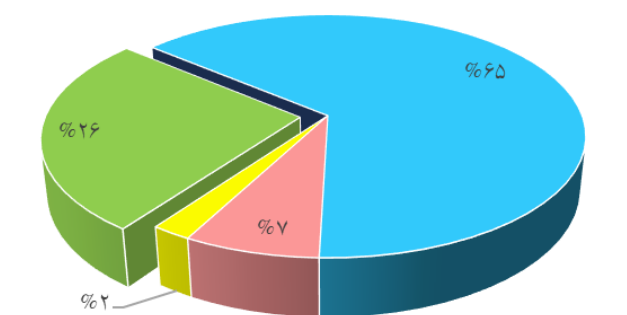
سهم جمعیت هرگز ازدواج نکرده در مردان (۳۵ درصد) بیش‌تر از زنان (۲۶ درصد) است و دلیل این امر ورود دیرتر مردان به سن ازدواج در مقایسه با زنان است، زیرا مردان پس از گذران نظام وظیفه و یافتن شغل ازدواج می‌کنند که سن ازدواج آنان را در مقایسه با زنان به تأخیر می‌اندازد. علاوه بر این مردان تمایل دارند با زنان جوان‌تر از خود ازدواج نمایند.

* نتیجه‌گیری

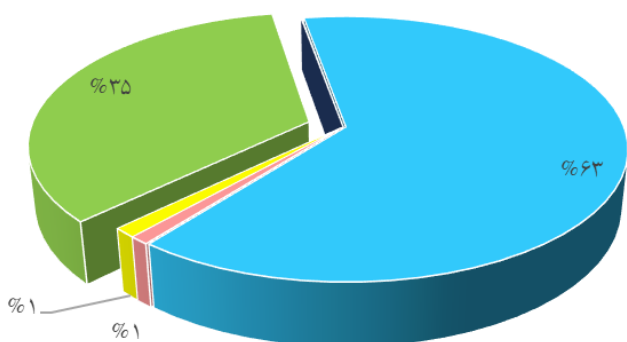
بررسی آمارهای ثبتی طلاق حکایت از افزایش این واقعه در طی ۱۰

شکل ۷- تعداد جمعیت بی‌همسر بر اثر طلاق برحسب جنس، کل کشور: ۱۳۸۵
 مأخذ داده‌ها: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن: ۱۳۸۵

شکل ۸- توزیع نسبی جمعیت زن ۱۰ ساله و بیش‌تر کل کشور برحسب وضع
 زناشویی: ۱۳۹۵
 مأخذ داده‌ها: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵

شکل ۹- توزیع نسبی جمعیت مرد ۱۰ ساله و بیش‌تر کل کشور برحسب وضع
 زناشویی: ۱۳۹۵
 مأخذ داده‌ها: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵

سال اخیر دارد. تعداد طلاق در سال ۱۳۸۵ برابر ۹۴,۰۳۹ واقعه بوده که در سال ۱۳۹۵ به تعداد ۱۸۱,۰۴۹ واقعه افزایش یافته است. به عبارتی در مدت یک دهه بیش از ۱۸ برابر شده است. مقداری از این افزایش تحت ساختار سنی جمعیت و مقداری نیز به دلیل تغییرات عمده‌ی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی ایران در دهه‌ی اخیر و گذار از جامعه‌ی سنتی به جامعه‌ی صنعتی و مدرن است. انتظار می‌رود با ورود متولدین دهه‌ی ۷۰ به سن ازدواج تعداد واقعه طلاق در سال‌های آتی کاهش یابد. آمار و ارقام ثبتی حکایت از این دارد که تعداد قابل توجهی از طلاق‌ها در ۶ سال اول زندگی به وقوع می‌پیوندد.

بیش‌ترین تعداد افراد بی‌همسر در اثر طلاق مربوط به سنین ۳۰-۳۴ سال است که متولدین ۱۳۶۱-۱۳۶۵ را تشکیل می‌دهند که دلیل این امر بالا بودن سهم جمعیت متولدین دهه‌ی ۶۰ است که اکنون پس از گذر از مرحله تشکیل خانواده، سهم جمعیت در معرض واقعه‌ی طلاق را بالا برده‌اند. بنا بر این می‌توان گفت تغییرات ساختمان سنی جمعیت بر افزایش تعداد طلاق در سال‌های اخیر بی‌تأثیر نبوده است.

زنان بی‌همسر در اثر طلاق جمعیت بزرگ‌تری را در مقایسه با مردان بی‌همسر در اثر طلاق تشکیل می‌دهند. این موضوع را می‌توان با دلایل فرهنگی توجیه نمود، از یک طرف زنان بعد از تجربه‌ی ناموفق زندگی زناشویی اول تمایلی به ازدواج مجدد ندارند و ثانیاً برای زنان مطلقه فرصت ازدواج مجدد کم‌تر از مردان مطلقه است.

سهم جمعیت هرگز ازدواج‌نکرده در مردان (۳۵ درصد) بیش‌تر از زنان (۲۶ درصد) است و دلیل این امر ورود دیرتر مردان به سن ازدواج در مقایسه با زنان است، زیرا مردان پس از گذران نظام وظیفه و یافتن شغل ازدواج می‌کنند که سن ازدواج آنان را در مقایسه با زنان به تأخیر می‌اندازد. علاوه بر این مردان تمایل دارند با زنان جوان‌تر از خود ازدواج نمایند.

توضیحات

۱ The Method and Material. Chapter 19

منابع

- مرکز آمار ایران. نتایج تفصیلی سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن. سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵.
- زنجانی، حبیب‌اله؛ فتحی، الهام و نوراللهی، طه؛ (۱۳۹۵). جمعیت‌شناسی ایران. پژوهشکده آمار. تهران.
- سازمان ثبت احوال کشور، سالنامه‌ی آمارهای جمعیتی، سال ۱۳۹۵.